

FELEDY BALÁZS

Az iróniától az erotikáig és vissza...

A 75 éves Gyulai Líviuszról

kortárs magyar képregényben jelen lenni, eredményt elérni már önmagában óriási siker. Az a generáció, amelyhez Gyulai Líviusz is tartozik, folytatta a zsenik (Szalay, Szabó Vladimír, Gross, Würtz, Gácsi, Kass, Reich, Csohány stb.) sorát, s immár közvetlenül a harmincas évek második felének szülöttei vették át a stafétabotot például Kondor Bélától, Pásztor Gábortól Ágotha Margittal, Bálványos Hubával, Maurer Dórával, Baranyay Andrással, Rékassy Csabával s persze Gyulai Líviuszal. Ebben a jeles közösségben (amikor a közölt nevek erősen csak felvillantások!) eredetét nyújtani, kiugrani, kiemelkedni az bizony különlegesség. Nos, ezt sikerült elérni Gyulai Líviusznak, aki nemcsak szuverén képregényes, de ezzel egyenrangú illusztrátor és rajzfilmrendező, aki tehát képi vízióit meg is mozgatja... Ami munkái szemlélésekor – akár grafikáról, akár rajzfilmről van szó – elsőként szembe ötlük, az az, hogy milyen pregnánsan humanista művész, akitől távol áll mindenfajta erőszak és brutalitás s ezzel összefüggésben minden morbiditás. Ugyanakkor viszont folyamatos állandósággal érzékelhető az elegáns irónia, amikor egy adott jelenséget, viselkedést a fonákjáról közelít, s szinte minden képi feldolgozását (kevés a kivétel!) egy kis mosollyal az ajkunkon fogadjuk be, s ezúttal helyes az a kifejezés is: nyugtázzuk. Köztudottan az iróniához nemcsak a gúny, de a kedélybeli épség és megbocsátás is hozzá tartozik, s valóban igaz, hogy az ironikus ember fegyelmezni tudja érzelmeit. Mindezzel együtt persze jelen van a keserűség és – természetesen – a szellemesség s a humor. S ha igaz van Szalay Károlynak, hogy a humor „a szorongástól való megszabadulás”, akkor Gyulai Líviusz munkái szemlélésekor mindezt tetten is érhetjük. Művészünk – ez közismert – az erdélyi Barótról került gyermekként az ország másik végébe, Sopronba, ahol már ekkor foglalkozott vele a kitűnő rajztanár: Ágoston Ernő, így nem is véletlen, hogy 1952-ben felvételt nyert a legendás budapesti Képzőművészeti Gimnáziumba (majd 1956-ban a Képzőművészeti Főiskolára), de maga a művész is sokszor elmondta, hogy művésszé válásának – a rajzolni akaráson túl – meghatározó fundamentuma az olvasás és a mozi! Sopronban már ősnymotatványokat is örömmel tanulmányozhatott, s édesanyja kiskorától kezdve vitte vetítésekre. Meg is lett az eredménye. Gyulai Líviusz egész életművében az irodalmi alapanyag invenciózus feldolgozása, az irodalmi és filmelmények átírása(!), a különböző művészeti ágak közötti laza csuklómozdulatokkal történő átlépés – sohasem jelentett akadályt. Művészethez és élethez való viszonyában döntő Kondor Béla barátsága s az, hogy a főiskolára elhívott Nagy László, aki akkoriban az *Élet és Irodalom* képszerkesztője volt már minden héten kért tőle rajzot. Az irodalmi affinitású Gyulai Líviusz így hamar kapcsolatba került a kor iróinak nagyjaival is, Nagy Lászlón kívül Buda Ferencsel, Ágh Istvánnal, Kormos Istvánnal, Lázár Érvinnel, Gyurkovics Tiborral. Tán sorsszerűséget is vélhetünk felfedezni abban, hogy élete első illusztrációs megbízása Karinthy Frigyes humoreszkjeinek a feldolgozása volt 1959-ben – amikor művészünk 22 éves és harmadéves főiskolai hallgató! –, melyet aztán hihetetlen bőségben követték újabb és újabb könyvek. E sorok

írója a kétezres évek elejéig száznál(!) jóval több kötetet számolt össze, melyek sorában kitűnik, hogy mindig jeles irodalmi értékűek. Foglalkozott a régi és XIX. századi magyar irodalommal (Csokonai, Mikszáth) éppúgy, mint a XX. századi és kortárs magyar irodalommal (Krúdy Gyula, Szerb Antal, Weöres Sándor, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Bertha Bulcsú, Páskándi Géza, Fejes Endre, Erdélyi Zsuzsanna, Kiss Benedek, Szepesi Attila, Szemadám György) és világirodalommal (Molière, Swift, Verne, Strindberg, Asturias, Neruda, Caragiale, Faulkner, Pavese, Bradbury). S mindegyik zárójelen belüli felsorolást úgy lehetett volna zárni, hogy „stb”. A magyar képgrafikában kevesen képesek ilyen teljesítményre mennyiségben és minőségben is. Mert az illusztrátor feladata igen nehéz. Értenie és éreznie kell a művet, hitelesen kell az olvasott irodalmi alapanyagból látványt teremtenie, segítenie kell a mű olvasó általi befogadását, s mindemellett az igazi illusztrátornak életműve alakításában is jelentős szerepe kell legyen e munkáknak. Nos Gyulai Líviusz illusztrációi azért nagyszerűek, mert mindegyik követelményeknek eleget tesznek. Nagy erejű látomásai vannak a művekről, mindegyik munkája önálló képgrafika, nem is beszélve azok technikai színvonaláról, ugyanakkor nem szakad el az olvasótól, munkái segítik a befogadást. Gyulai Líviusz a kortárs magyar képgrafika nagy mesélője. Akár igaz a mese, akár nem, a mesélőnek mindent elhiszünk.

Nos, minderről azért esett szó, mert Gyulai Líviusz élete is a közelmúltban újabb jelentős állomásához érkezett. Az elmúlt év decemberében betöltötte 75. életévét. S mivel hosszú évtizedek óta számít pestújhelyi polgárnak, nem is véletlen, hogy két kiállítással is megemlékeztek e jubileumról. Volt kiállítása a XV. kerületi Csokonai Művelődési Központban s tavasszal szűkebb pátriájában, Pestújhelyen, a Rákospalotai Múzeum egyik intim kiállítóterében. A művész kiállításának címet is adott: „Sasának ajánlva”, amely utalás volt régi pestújhelyiségére, s azt a jeles személyt köszöntötte, aki dr. Lővey József, Pestújhely díszpolgárának a neves pedagógus leánya. Kiállítására mindössze tizenöt lapot válogatott, de ezek élvezete – újra – igazi élmény. Egy ilyen kiállításról természetesen nem hiányozhat Weöres *Pszychéjéhez*, Csokonai *Dorottya*jához, Cervantes *Don Quijotéjéhez*, Raspe *Münchhausen bárójához* készített munkája, s a Leacockhoz nyomott *Utazás kutyafogattal* című litográfiája tán az egész Gyulai-féle grafikai életmű egyik ikonja, a maga világszerűségével. A kiállítás egy drámai tartalmú művet foglalt magában, Babits *Jónás könyvéhez* készített litóinak egyikét, mely zaklatottságával, expresszív vonaldömpingjével mindig ki is rí, ugyanakkor szervesül is egy-egy Gyulai kiállítás kollekciójához. S a kis kiállítóterem egyik falán eluralkodott egy olyan kategória és szellemiség, melyet eddig tudatosan nem emlegettünk, de amely Gyulai Líviusz művészetének egyik alfája és ómegája. S ez az erotika, a kitapintható érzékiség, a férfi–nő viszony sokszor – irodalmi alapanyagból persze következő – nyersebb, őszintébb, szókimondóbb, de mindig ízléssel teli – s persze iróniával egybe szövődő – ábrázolása. S Gyulai Líviusz grafikáinak erotikumával összefüggésben bátran visszaigazolhatjuk Georges Bataille tömör meghatározását, aki szerint az erotika az élet igenlése. Nos ezt sugározta a falon látható több *Balzac-litográfia* a *Borsos történetekből*, s természetesen egészítette ki ezeket a *Szamártestamentum* több kisméretű linómetszete. Gyulai Líviusz nemcsak stílust teremtett, de kiválóan igazodik is korábbi stílusokhoz, pontosabban teremt azokat újjá. Ma is ezt sugározzák például a *Szamártestamentum* lapjai, de későbbi példaként hivatkozhatunk pl. a *Pszyché* vizuális világára is. Miként – essen azért legalább egy mondat erejéig szó

erről is – ma is lefegyverző látni, hogy a művész milyen otthonosan mozog a különböző –, sokszor más és más alkotói alkatot is kívánó grafikai technikákban. Gyulai Líviusz éppúgy készít magasnyomással linómetszetet, mint mélynyomással rézkarcot, nem is beszélve síknyomásos litográfiáiról, s mindezt egészíti ki egészen bravúros tollrajzainak sora. S ez tetéződik meg sokszor érzékelhető mives betűkultúrájával, könyvdíszével, ex libriseivel egészen odáig, hogy még e lap – a *Hitel* – arculata is máig őrzi keze nyomát. A kis kiállításnak jót tett, hogy a grafikák előtt – posztamenseken elhelyezve – láthatók voltak az adott, illusztrált könyvek is (nem egy ezek közül már könyvritkaságnak számít, s ideje volna több esetben változatlan újranyomáson töprengeni!), s a kiállításnyitást követően a művész animációs filmjeiből is levétett egy csokorra valót. Gyulai Líviusz 75 éves. Ez ugyanúgy mese, mint egész életműve. ◀

Cyrano de Bergerac: Holdbéli utazás (tollrajz, 1999)

FELEDY BALÁZS (1947) művészeti író, kiállításszervező. Legutóbbi műve: *Kligl* (2013).